

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی

مصطفی ازکیا^۱، کریم حسینی راد^۲

چکیده

موضوع این پژوهش بررسی نقش اعتماد اجتماعی در امر برنامه‌های توسعه روستایی است. هدف از این بررسی تبیین نقش اعتماد اجتماعی در برنامه‌های توسعه روستایی بوده و در کنار آن شناخت میزان اثر اعتماد اجتماعی بر روی برنامه‌های توسعه روستایی می‌باشد. نظریات مرتبط با اعتماد در قالب نظریه‌های جامعه‌شناسی و توسعه روستایی قرار دارند. با مطالعه نظریات اعتماد اجتماعی در حوزه‌های جامعه‌شناسی و توسعه روستایی فرضیات تحقیق طرح شد و شاخص‌های مورد نیاز تعیین و تعریف گردیده و به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است.

در این تحقیق از روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات اقدام شده است. نمونه‌ای به تعداد ۳۶۶ نفر از مردم روستاهای دهستان میدان‌چای از توابع شهرستان تبریز در استان آذربایجان شرقی با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و مورد پرسش قرار گرفته‌اند که برنامه‌های توسعه روستایی به‌عنوان متغیر وابسته از عواملی همچون سن، جنس و تحصیلات و خاستگاه جغرافیایی و اجتماعی متأثر است.

در تحلیل چند متغیره در مدل رگرسیونی بیشترین تأثیر مستقیم مربوط به متغیر اعتماد اجتماعی با ۰/۴۵ و متغیر انسجام اجتماعی با ۰/۴۲ و میزان تحصیلات با ۰/۱۲ می‌باشد و تأثیر غیر مستقیم بیشتر مربوط به مشارکت اجتماعی، مشارکت ذهنی و عملی (عینی) و میزان یاریگری و سن و جنس با قدرت تبیین ۰/۳۶ نشانگر تأثیر بالای متغیرهای تحقیق است.

در یک نتیجه‌گیری کلی، پیشنهاد می‌شود که با توجه به تأثیر اعتماد اجتماعی در اجرای برنامه‌های توسعه روستایی در میان مردم روستا، برای تقویت و توسعه اصولی آنها با بررسی کارشناسی سرمایه‌گذاریهایی بیشتری صورت گیرد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، طرح‌های توسعه روستایی،

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۱۱/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۱۰/۲۰

^۱ استاد جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران (نویسنده عهده دار مکاتبات) mazkia@azki.ir

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مهندسی کشاورزی - توسعه روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
hasanirad@yahoo.com

۸..... پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸

مقدمه

اعتماد از جمله مفاهیمی است که در یکی دو دهه اخیر در عرصه علوم اجتماعی، گسترش و رشد زیادی داشته است. طبعاً محققان مختلف از دیدگاههای گوناگونی به آن نگریده اند و به تبیین و توضیح دلایل اعتماد و مشارکت مردم در برنامه های توسعه، تقویت و ارتقای آن، تبعات و تأثیرات کاهش و تضعیف آن پرداخته اند. در این میان برخی همچون فوکویاما بیشتر به جنبه های اقتصادی توجه داشته اند؛ و برخی دیگر مانند رابرت پاتنام به ابعاد سیاسی آن بیشتر پرداخته اند. و جامعه شناسانی چون گیدنز به ابعاد جامعه شناختی آن توجه بیشتری داشته اند. در فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد اعتماد اطمینان به بعضی از صفات یا ویژگی های یک شخص و یا حتی درستی و حقانیت یک نظریه تعبیر و تعریف شده است. همانطوری که مشخص است اعتماد در این تعریف متضمن مفهوم اطمینان است که بیانگر اعتمادی پابرجاست. اگر چه بین اعتماد و اطمینان تشابهات و نزدیکی هایی فراوانی وجود دارد اما می توان گفت اعتماد شامل تعیین کننده های فردی است که از میان انتخابها و بدیلها متعدد فرد یکی از آنها را برمی گزیند در حالیکه اطمینان یک انتظار عادی متداول است زیرا اعتماد متضمن کار دشوار ارزیابی از تواناییهای دیگران در انجام کنش های مورد نظر می باشد. بنابراین هرچیز یا هر عاملی که باعث تسهیل قضاوت ما درباره اعتماد به دیگران شود، دارای ارزش اجتماعی عمده ای است. بنابراین وقتی انسان می تواند و آزاد است که از میان بدیلها متعدد یکی را برگزیند و این انتخاب و گزینش با پیچیدگی های فراوانی نیز همراه است باعث نیاز شدیدی به اعتماد می شود که آنرا به صورت یک پدیده اجتماعی جالب توجه در می آورد. اگر تعریف فرهنگی آکسفورد را در مورد توجه قرار دهیم متوجه این اصل خواهیم شد که مسئله اطمینان در اقتصاد هم یک مسئله اساسی است. اصولاً تجارت متضمن اعتماد و اطمینان به یکدیگر است. بدین ترتیب اعتماد در روابط بین انسانها و کنش های آنها نمود پیدا می کند به خصوص در آن دسته از کنش هایی که جهت گیری معطوف به آینده را دارند و آن نوعی رابطه کیفی است که به تعبیر کلمن قدرت عمل کردن را تسهیل می کند (کلمن، ۱۳۷۷، ص ۲۷). اعتماد و مشارکت مردم در برنامه های توسعه پیش شرط عمده و کلیدی برای موجودیت هر جامعه ای علی الخصوص جامعه روستایی محسوب می شود و همچنین تسهیل کننده مبادلات در فضای اجتماعی مردم روستا است.

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی.....۹

طرح و بیان مسئله

اعتماد متقابل اجتماعی و مشارکت اجتماعی مردم خود یکی از عناصر نظم اجتماعی است. نظمی که روابط، مناسبات، اعمال، رفتار، کنشهای کنشگران را قابل پیش بینی، الگومند و قاعده مند می سازد. می توان گفت که اعتماد در یک اجتماع سنتی کمتر تمایز یافته، اعتمادی است محدود به پیوندهای خانوادگی، خویشاوندی و محلی. در حقیقت، اعتماد در این نوع اجتماعات سنتی اعتماد خاص و محدود است. در مقابل، در مناسبات اجتماعی جدید، در جوامعی که در آن تمایز اجتماعی به شدت گسترش یافته است، نظم نوینی بایستی حاکم باشد. نظمی که شالوده های آن با نظم سنتی تفاوت دارد. در چنین نظمی اعتماد متقابل به گونه ای دیگر است. در یک جامعه تمایز یافته، اولاً اعتماد افراد تنها محدود به خانواده، خویشاوندان و آشنایان و.... نیست. ثانیاً اعتماد به چنین افرادی مانعی برای اعتماد به سایرین نیست. اساساً لازمه زندگی جمعی در اجتماعات تمایز یافته، اعتمادی از نوع عام و تعمیم یافته است و بر عملکرد سازمانها نیز اثر گذار است. جامعه ما نیز کم و بیش در طی یکی دو قرن گذشته شاهد تحولات اجتماعی بوده است که یکی از نتایج آن گسترش و تعمیم تمایزات اجتماعی است و این تحولات عمدتاً بیرونی بوده اند. آنچه مسلم است این است که این تحولات، مناسبات اجتماعی را از شکل سنتی آن خارج ساخته و جامعه ما دیگر تا حد زیادی اختصاصات یک جامعه سنتی را - حداقل در ظاهر امر و در لایه های بیرونی مناسبات اجتماعی - ندارد (جلبی، ۱۳۷۲). توسعه ملی در کشورهای جهان سوم بیش از هر چیز به مشارکت فعال و وفاق اجتماعی مؤثر افراد جامعه وابسته است. فقدان این مشارکت و وفاق اجتماعی زمینه بر خورد و اختلاف و تضاد را در میان عملکرد بخش های مختلف (خصوصی و عمومی) جامعه فراهم می آورد و بخش اعظم منابع کمیاب این کشور صرف مقابله با عوارض نامطلوب این برخوردها می گردد. از این رو نگرش برنامه ریزان و خط مشی تدوین کنندگان در آستانه ورود به قرن بیست و یکم باید معطوف به افزایش نقش مشارکت های مردمی در فرآیند توسعه و به ویژه در زمینه های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

موضوع سنجش میزان اعتماد و مشارکت مردم در برنامه های توسعه از دو جنبه نظری و کاربردی حائز اهمیت است، هم تحقیقی بنیادی است و موجب شناخت بیشتر این بعد از جامعه شناسی می شود و هم کاربردی است و می توان با شناخت متغیرهای مؤثر بر اعتماد و مشارکت

۱۰ ..... پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸

مردم در برنامه های توسعه از نتایج آن در برنامه ریزی روستایی و سیاست گذاری آن استفاده کرد. در این راستا می توان گفت بطور کلی اهمیت اعتقاد متقابل در تعاملات اجتماعی و مشارکت مردم در برنامه های توسعه روستا تا بدان حد است که می توانیم بگوئیم که اگر اعتماد و مشارکت میان اعضای جامعه روستایی نباشد و یا اندک باشد تعاملات و روابط میان افراد جامعه از تنظیم خارج می شود و روابط پایدار میان اعضای جامعه کمتر برقرار می شود. جامعه روستایی مرکب است از افرادی که نقشهای متفاوتی را برعهده دارند و هر کدام پاسخگویی نیازی اجتماعی اند و هر نقش محل مراجعه اعضای دیگر است. در واقع افراد با نقش ویژه خود کارکردی را برای سایر اعضای جامعه روستایی عرضه می دارند. در این بین وجود اعتماد و مشارکت متقابل بر شکل گیری تعاملات و تداوم آن امری ضروری به نظر می رسد و در مقابل فقدان آنها روابط میان افراد روستا را بدان سوی متمایل می سازد که هر کسی تنها به طور افراطی در اندیشه نفع شخصی خویش باشد و به منافع همگانی کمتر عنایت کند. زمانی که هر کس منافع خویش را بدون توجه به منافع دیگران و مجموعه قواعد مشترک پذیرفته شده می خواهد دنبال کند، پیوندهای مشترک و با دوام میان افراد متزلزل می گردد.

امروزه اهمیت توسعه روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه بیشتر کشورهای در حال رشد برکسی پوشیده نیست و به باور کارشناسان و دست اندرکاران امر تحقیق، این مهم بیش از هر چیز در گرو توسعه منابع انسانی از طریق مشارکت و اعتماد اجتماعی امکان پذیر است؛ به عبارت دیگر توسعه منابع انسانی در توسعه مشارکت آحاد مردم از هر قشری عامل کلیدی و پیش شرط ضروری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی است (قلی نیا، ۱۳۷۷، ص ۲).

به مشارکت باید فراتر از ابزاری جهت اجرای پروژه های دولتی نظر داشت مشارکت مردم رهیافتی است برای توسعه که در آن مشارکت و دخالت دادن بخشهای محروم روستایی در نهاده ها و نظامهای حاکم بر زندگی آنها امری ضروری است. مادامیکه چنین رهیافتهایی بتوانند در برخی از کشورها برای فعالیتهای در سطح محلی و منطقه ای ایجاد انگیزه نمایند، خواهند توانست در طراحی و اجرای برنامه ها و سیاستهای توسعه روستایی مورد استفاده قرار گیرند (مسیرا، ۱۳۶۶).

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی..... ۱۱

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق:

تحقیق حاضر به بررسی و شناسایی نقش اعتماد اجتماعی و مشارکت مردم بر روی طرح‌های توسعه روستایی دهستان میدان چای شهرستان تبریز در استان آذربایجان شرقی می‌پردازد.

اهداف جزئی تحقیق:

در تحقیق حاضر در کنار هدف کلی، اهداف جزئی زیر را مدنظر داریم:

✓ بررسی رابطه بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد روستایی با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت

مردمی

✓ بررسی رابطه بین ارزش‌های مشترک در جامعه روستایی با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت

مردمی

✓ بررسی رابطه بین احساس امنیت مردم روستایی با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت مردمی

✓ بررسی رابطه بین رضایت از زندگی مردم روستایی با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت مردمی

✓ بررسی رابطه بین همبستگی اجتماعی (فرد - سازمان) با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت

مردمی

✓ بررسی رابطه بین رضایت از طرح‌های توسعه روستایی با میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت

مردمی

✓ بررسی رابطه بین ارزش‌های مشترک مردم روستا با سازمان‌های اجتماعی معجری طرح توسعه و

مشارکت مردمی

✓ بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی روستائیان بر عملکرد برنامه‌های توسعه روستایی

سوال تحقیق

سؤال اساسی این پژوهش عبارت است از:

«میزان اعتماد مردم روستا به یکدیگر (اعتماد به نزدیکان و سایر مردم) و همچنین به سازمانها و نهادها و مجریان طرح‌های توسعه روستایی تا چه اندازه است و از طرف دیگر مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه روستایی تا چه حدودی می‌باشد متغیرهای تأثیرگذار بر این اعتماد و مشارکت چه چیزهایی هستند (و یا به عبارت دیگر این اعتماد و مشارکت تابع چه متغیرهایی می‌باشد)؟»

چارچوب نظری تحقیق

اعتماد عنصری حیاتی و مایه ی قوام جامعه است. ارتباط ناب منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل نیز به نوبه ی خود رابطه ای نزدیک با صمیمیت دارد. برای ایجاد اعتماد، شخص باید هم به دیگری اعتماد کند و هم خودش دست کم در محدوده ی رابطه ی مورد نظر قابل اعتماد باشد (آزاد ارمکی، ۱۳۸۳، ص ۱۱۲) اعتماد در یک جامعه مانند شیرازه ای است که افراد یک جامعه را به هم پیوند می دهد و از انفصال و پراکنندگی آنها جلوگیری می کند. در بررسی انحرافات و مسائل اجتماعی، اعتماد مقوله ای حائز اهمیت است. وریشه ی بسیاری از مسائل و انحرافات در یک جامعه را می توان در بی اعتمادی افراد به یکدیگر، و بی اعتمادی به ساختار سیاسی جامعه، پیدا کرد. وقتی در جامعه ای منابع به صورت ناعادلانه در بین گروه های مردم توزیع شود، و این نابرابری در طول زمان استمرار پیدا کند، شکاف بین دو طبقه ی غنی و فقیر هر روز بیشتر می شود و طبیعی است که در این شرایط قوانین و ساختار سیاسی جامعه زیر سؤال رفته و نوعی بی اعتمادی اجتماعی را در افراد تقویت می کند. بی اعتمادی به ساختارهای سیاسی جامعه منجر به تضعیف تعهد اجتماعی و کم رنگ شدن هویت اجتماعی و ملی می شود. گذشته از آن، بی اعتمادی به تدریج به سطح روابط میان فردی کشیده می شود، و حاصل این امر انزوای اجتماعی است. اعتماد را می توانیم در دو سطح اطمینان به رازداری و صداقت کنشگران و میزان مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی بررسی کنیم. اعتماد مفهوم کانونی نظریات کلاسیک جامعه شناسی و نیز محور اصلی تئوری های نوین سرمایه ی اجتماعی و زمینه ی تعاملات و روابط اجتماعی است. نتایج بسیاری از مطالعات اخیر در سطح کشور حاکی از کاهش سطح نسبی این متغیر در نزد اقشار مختلف اجتماعی است " (آزاد ارمکی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۰). وجود ویژگی های خاص و تغییرات اقتصادی و اجتماعی وسیع بستر بی اعتمادی فزاینده را در کشور پدید آورده است. پیدایش ارزشها و نیازهای جدید منجر به بالا رفتن سطح نیازها شده و از طرف دیگر امکان دستیابی به این ارزشها و نیازها محدود گردیده است. عدم تطبیق ابعاد مختلف پایگاه و از جمله ثروت، قدرت، منزلت و دانش، که به دنبال رشد و گسترش عواملی چون شهرنشینی، تحصیلات و غیره فراهم می آید، انتظارها، توقعات و مطالباتی را به وجود می آورد که اجابت آن از عهده ی بسیاری از جوامع خارج است " (جلبی، ۱۳۷۹، ص ۳۲). از سویی با تضعیف ارزشهای مذهبی، توجیهات مذهبی کارکرد خود را از دست خواهد داد و انسانها کم و بیش سراسیمه و متوحش به دنبال دستیابی به اهداف مادی می روند. سیستم کنترل بیرونی (قانون و مقررات) و وعظ عالمانه و مذهبی دیگر در این

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی.....۱۳

شرایط نتیجه نمی دهد، بالاخص وقتی که کنترل کنندگان و واعظان خود به این فرآیند دچار یا برخی گرفتار شده اند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۳). در این شرایط هر کس به دنبال منافع خودش است و می خواهد "گلیم خود را از آب بیرون بکشد"، چنین وضعیتی در تاریخ ما شاهد بسیار دارد. به گونه ای که در عمیق ترین لایه های فرهنگ و زبان و ادبیاتمان رسوخ کرده است. وجود ضرب المثل های بی شماری که بر "چسبیدن کلاه خود"، "آسته رفتن و آسته آمدن" و "زبان سرخ" را در کنترل داشتن، تأکید می کنند، حکایت از ریشه های تاریخی بی اعتمادی اجتماعی در جامعه ی ما دارد. "شرایط تاریخی و ساخت قدرت عمودی و آمرانه ناشی از تداوم حکومت استبدادی در ایران شرایطی را به وجود آورده است که می توان آنرا "فرهنگ سیاسی تابعیت" قلمداد نمود. در فرهنگ سیاسی تابعیت، رفتارهای افراد ترکیبی است از فرصت طلبی، انفعال و کناره گیری، اعتراض سرپوشیده و ترس. چنین فرهنگی توانایی افراد را در همکاری و اعتماد به یکدیگر تضعیف می کند" (آزاد ارمکی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۵). میان دودسته نظریات کلاسیک و معاصر، نظریات کلاسیک بیشتر به ساخت اجتماعی و آرای معاصر بیشتر به ارتباطات و روابط اجتماعی گرایش دارند (همان، ۱۰۷). یکی از ویژگی های مورد بررسی در این نظریات مسئله ی مخاطره و نقش محوری آن در سامان جامعه ی معاصر می باشد. بسیاری از نظریه پردازان نظیر بک، لش و گیدنز جامعه ی جدید را مخاطره آمیز قلمداد کرده و خصوصاً بر رابطه ی آن با اعتماد تأکید کرده اند. (همان) بی اعتمادی و سوءظن تأثیر مؤثر و کاهنده ای بر روابط و پیوندهای اجتماعی دارد و این امر زمینه ی مناسبی برای انزوای اجتماعی افراد فراهم می سازد (چلبی، ۱۳۸۳، ص ۲۸). با افزایش بی اعتمادی و سوءظن که نشانگر عدم اطمینان و اتکاء فرد به دیگران است، احساس عجز و احساس تنهایی تقویت می گردد (همان، ص ۲۱). انزوای اجتماعی چنانکه گفته شد یکی از مهمترین پیامدهای بی اعتمادی اجتماعی است. انزوای اجتماعی رامی توان فقدان ارتباط و سست شدن پیوندهای میان افراد بایکدیگر و با جامعه دانست. "انزوای اجتماعی افراد را از مشارکت غیر رسمی و رسمی در جامعه محروم می کند. مبادله ی اجتماعی و دلبستگی اجتماعی را کاهش می دهد. از تبادل پایدار و دائمی افکار و احساسات از کل به فرد و از فرد به کل جلوگیری می کند. موجب تضعیف یا قطع روابط و مبادلات نامتقارن گرم و روابط گفتمانی می شود، از احساس مشارکت در روابط گرم، صمیمی و انسانی جلوگیری می کند. فرصتهای مناسب را برای با هم زندگی کردن، با هم کار کردن، با هم تجربه کردن و با هم بودن سلب می کند و روابط طولانی، پایدار و عمیق را غیر ممکن می سازد. موارد یاد شده می توانند پیامدهای مختلفی از جمله

احساس تنهایی، احساس عجز، یأس اجتماعی و کاهش تحمل رابه دنبال داشته باشند (جلیبی، ۱۳۸۳، ص ۱۰). ازدیدگاه سیمن، انزوای اجتماعی واقعیتی است فکری که در آن فرد عدم تعلق وانفصال کاملی رابارزشهای مرسوم جامعه احساس می کند(همان، ص ۴). یوریک معتقد است انزوای اجتماعی به معنای عدم وجود پیوندهای اجتماعی در میان افراد است. گاله و دیگران در تعریف خود بر اهمیت شبکه های اجتماعی تأکید می کنند و در این زمینه معتقدند که افراد منزوی قادر نیستند در قالب شبکه های اجتماعی انسجام یابند. (همان) "جامعه شناسان عمدتاً متوجه تبیین و تشریح چگونگی مخدوش شدن روابط اجتماعی وحالات و خصوصیات منفصلانه و پرخاشگرانه فرد در قبال جامعه وساخت اجتماعی اند" (محسنی تیریزی، ۱۳۷۰، ص ۳۳).

روش و تکنیک تحقیق

تحقیق حاضر در دو بخش الف) توصیفی (بررسی وضع موجود) و ب) تحلیل انجام می گیرد. در بخش تحلیلی از آزمونهای محلی - همبستگی و مقایسه ای استفاده می گردد اما برای اجرای آن از دو روش معمول در تحقیقات علوم اجتماعی و جامعه شناسی و توسعه روستایی به نامهای روش اسنادی و روش میدانی (پیمایشی) سود برده خواهد شد. در روش اسنادی جهت تدوین چارچوب نظری تحقیق به مطالعات انجام گرفته شده قبلی و نظریات جامعه شناسی و توسعه روستایی در تحلیل اعتماد و مشارکت اجتماعی در طرحهای توسعه روستایی مراجعه خواهد شد و پس از ارزیابی تحقیقات و نظریات مرتبط با موضوع از یک طرف و شناخت وضعیت فعلی جامعه به تدوین شاخص ها و متغیرهای تحقیق پرداخته می شود. در انجام این تحقیق از روش کمی استفاده شده است. در این روش از طریق پیمایش به سنجش سرمایه اجتماعی روستاییان و بررسی طرحهای توسعه روستایی با دو معیار ذهنی و عینی پرداخته شده است. معیار عینی که عملکرد طرحهای توسعه روستایی را در قالب و چارچوب مقررات قانونی خود و اقداماتی که انجام شده است مورد سنجش قرار داده است و معیار ذهنی ارزیابی روستاییان نسبت به میزان موفقیت طرحهای توسعه روستایی را مورد بررسی قرار داده است. بدین منظور با استفاده از روش اسنادی ، ابعاد تاریخی و نظری موضوع بررسی گردیده است. بدین صورت در روش پیمایشی به چگونگی توزیع و روابط بین متغیرهای مورد نظر توجه شده است. فن جمع آوری اطلاعات نیز به صورت مصاحبه حضوری مستقیم از طریق پرسشنامه بوده است. جهت حصول اطمینان از روایی و اعتبار سوالات و گویه های پرسشنامه تعداد ۲۰ نفر مورد پیش آزمون قرار گرفته اند. بعد به همراه چند نفر از خویشاوندان

و آشنایان که با فرهنگ و زبان بومی این دهستان آشنا بودند، به جمع آوری داده های خام پرداختیم، سپس با تکمیل شدن پرسشنامه ها و آماده شدن آنها، داده های بدست آمده از این پرسشنامه ها جهت پردازش نهایی از نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ استفاده شد. در این پژوهش از دستورات موجود در آمار توصیفی مانند فراوانی داده ها و توصیف آنها و نیز در آمار استنباطی جهت آزمون فرضیه ها از آزمون های کای اسکور دو متغیره، ضریب همبستگی کندال تاویی، تحلیل واریانس، رگرسیون چند متغیره و همچنین جهت تحلیل مسیر از ضریب تعیین استفاده شده است. در این مقاله برای طبقه بندی تمامی شاخصها از روش طبقه بندی برحسب فواصل مساوی استفاده شده است. لازم به توضیح است که در این تحقیق پس از ترکیب گویه های مرتبط با هم، مقیاس ها یا شاخصهای مربوطه هر یک بطور جداگانه ساخته شدند و در ضمن پس از ساخت مقیاس های مورد نظر برای طبقه بندی و نشان دادن موقعیت افراد بر روی پیوستار از سیستم طبقه بندی بر حسب فواصل مساوی استفاده گردید و بدین ترتیب میزان هر یک از شاخصها به سه دسته «کم/اصلاً»، «تاحدودی/متوسط»، «زیاد» تقسیم گردید. اعتماد حالتی از راحتی، اطمینان و اتکاپذیری را شامل می شود و دارای ابعاد متفاوتی از جمله اعتماد خاص و اعتماد گزینشی، اعتماد به سازمانها، اعتماد انتراعی، اعتماد به صداقت و درستی دیگران، پایبندی به اصول اخلاقی، اعتماد به کارایی و کارآمدی یا توانایی اجرای وظایف محوله و طرز تلقی ترجیح منافع جمعی به منافع فردی را دربر می گیرد.

اعتماد اجتماعی دلالت بر انتظارها و تعهدهای اکتسابی و تأیید شده به لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و سازمانها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی شان دارند، تعریف کرده اند و با رابطه متقابل تعمیم یافته، قرین است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۶، ص ۲۸۴). اعتماد اجتماعی در سطوح خرد و کلان می تواند زمینه ایجاد احساسات مثبت و منفی را در فرد نمایان کند. اعتماد اجتماعی با توجه به دو رهیافت روان شناختی و جامعه شناختی، قابل بررسی است. رهیافت روان شناختی، اعتماد را به عنوان ویژگی فردی مطرح می کند و بر نقش احساسات و عواطف فردی، تأکید می ورزد. رهیافت جامعه شناختی، اعتماد را به عنوان ویژگی روابط اجتماعی یا نظام اجتماعی در نظر می گیرد. برآیند این دو دیدگاه، دیدگاه ترکیبی است. اعتماد یکی از جنبه های مهم روابط انسانی و زمینه ساز همکاری میان اعضای جامعه است.

اعتماد تمایل افراد را به تعامل و همکاری با گروه ها افزایش داده و شبکه ای از روابط داوطلبانه بین گروه ها را در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی تشکیل می دهد. افزون بر این، اعتماد از شاخص های مهم در جامعه تلقی می شود و کاهش آن می تواند زمینه را برای رشد نابسامانی ها و بی نظمی ها و رشد جرایم و انحرافات در جامعه فراهم سازد. اعتماد یکی از مولفه های اساسی سرمایه اجتماعی است که بر اساس مدل پاکستون، اعتماد اجتماعی خود به دو مقوله تقسیم شده است: ۱- اعتماد مردم به یکدیگر ۲- اعتماد مردم به دولت (مسئولین مربوطه).

یافته های تحقیق

در تحقیقات پس از جمع آوری اطلاعات مهمترین گامی که باید برداشته شود، پردازش اطلاعات و یافته های خام می باشد، زیرا این داده ها بدون پردازش هیچ ارزش علمی ندارد. در این راه باید از روش ها و فرمول های آماری استفاده نمود. البته در این رابطه از رایانه و نرم افزارهای رایانه ای نیز می توان بهره فراوان جست. یکی از مناسب ترین برنامه های رایانه ای که برای این منظور مورد استفاده قرار می گیرد نرم افزار SPSS می باشد. جهت پردازش اطلاعات بدست آمده در این تحقیق از نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ استفاده شده است. در این پژوهش از دستورات موجود در آمار توصیفی مانند فراوانی داده ها، درصد مربوط به هر یک از داده ها، توصیف داده ها و جهت تحلیل داده ها ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکور دو متغیره و سپس برای تعیین شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاوبی (برای تعیین همبستگی دو متغیر رتبه ای) استفاده شده است و از آزمونهای پارامتری و ناپارامتری به آزمون فرضیات تحقیق پرداخته شده است. در ادامه ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج تحلیلی با استفاده از آزمونهای آماری مناسب جهت فرضیات تحقیق آورده می شود. فصل حاضر به عنوان یافته های تحقیق در قالب سه بخش شامل ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی و... دهستان مورد مطالعه، توصیف جامعه آماری، تجزیه و تحلیل داده ها (تجزیه و تحلیل داده های کیفی، تجزیه و تحلیل داده های کمی) قصد دارد تا به ارائه یافته های بدست آمده از بحث های گروهی و جمع آوری اطلاعات پرسشنامه ای تحقیق پردازد. بدین منظور، بخش اول مهمترین ویژگیهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... منطقه مورد مطالعه را بیان می کند. بخش دوم یعنی توصیف جامعه آماری؛ به ارائه نتایج پاسخ افراد در قالب جداول یک بعدی، جداول دو بعدی اختصاص دارد. در بخش سوم یعنی نتایج تحلیلی ابتدا نتایج تحلیلی داده های کیفی و بعد نتایج تحلیلی داده های کمی با استفاده از آزمونهای فوق الذکر به

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی.....۱۷

آزمون فرضیات تحقیق پرداخته شده است و کار با رگرسیون چند متغیره جهت تحلیل مسیر خاتمه یافته است.

اعتماد به دولت

جدول شماره (۱) توزیع درصد پاسخهای افراد مورد مطالعه به گویه های اعتماد به دولت

ردیف	گویه ها	زیاد	تا حدودی	اصلاً
۱	مسئولین دولتی با آدم با گرمی و خوشرویی برخورد می کنند	۲۱	۶۸	۱۱
۲	مسئولین دولتی در کارشان پارتی بازی میکنند	۵۰/۸	۳۶/۳	۱۲/۸
۳	مسئولین دولتی بیشتر به حرف مردم و اهالی روستا گوش می دهند	۲۷/۹	۵۲/۲	۱۹/۹
۴	مسئولین دولتی آدمهای کلک و دروغگویی هستند	۲۵/۴	۵۱/۴	۲۳/۲
۵	مسئولین دولتی زود کار آدم را راه می اندازند	۲۱/۹	۶۴/۵	۱۳/۷
۶	مسئولین دولتی چقدر به کارشان واردند	۲۸	۷۰/۲	۹
۷	مسئولین دولتی آدمهای تنبل و راحت طلبی هستند	۲۴/۹	۵۷/۴	۱۷/۸
۸	مسئولین دولتی به حرفشان عمل می کنند	۲۲/۴	۶۲/۶	۱۵
۹	مسئولین دولتی بیشتر به پولدارها توجه می کنند	۵۶/۶	۳۶/۶	۶/۸
۱۰	مسئولین دولتی چه اندازه مورد مقبولیت مردم هستند	۱۷/۵	۶۹/۱	۱۳/۴

بر اساس یافته های تحقیق میانگین ده گویه اعتماد به دولت به دولت پاسخگویان به مورد مطالعه بصورت زیر می باشد.

متغیر	تعداد	درصد
پایین (اصلاً)	۱۰	۲/۷
تا حدودی (متوسط)	۲۴۸	۶۷/۸
زیاد (بالا تر)	۱۰۸	۲۹/۵
جمع	۳۶۶	۱۰۰

نتیجه داده های این دو جدول نشان می دهد که بیشترین درصد و فراوانی در سطوح متوسط تا حدودی قرار دارد، بنابراین داده ها حاکی از آنست که اعتماد مردم به دولت در سطح پایین تری نسبت به اعتماد آنها به همدیگر قرار دارد.

اعتماد اجتماعی در بین روستاییان

جدول شماره (۲) توزیع درصد پاسخهای افراد مورد مطالعه به گویه های اعتماد بین افراد

ردیف	گویه ها	زیاد	تا حدودی	اصلاً
۱	مردم روستا تا چه حد به یکدیگر اعتماد دارند	۵/۵	۴۷	۴۷/۵
۲	مردم تا چه اندازه وسایل خود را به یکدیگر امانت می دهند	۱۱/۷	۵۴/۴	۳۳/۹
۳	تا چه اندازه مردم روستای شما به یکدیگر محتاط و مراقب اند	۱۲	۵۷/۱	۳۰/۹
۴	ظاهر و باطنشان یکی نیست	۱۱/۵	۳۸/۳	۵۳
۵	مردم این روستا تا چه اندازه حاضرند به یکدیگر پول قرض می دهند	۱۰/۴	۶۰/۹	۲۸/۷
۶	مردم این روستا تا چه اندازه به بیان عیب و نقص لوازم فروشی خود در هنگام فروش می پردازند	۲۳/۸	۵۳/۶	۲۲/۷
۷	مردم این روستا تا چه حد به هم احساس مسئولیت می کنند	۴/۱	۶۳/۷	۲۲/۷
۸	مردم تا چه اندازه با یکدیگر رک و پوست کنده حرف می زنند	۲۳/۸	۶۲/۳	۱۳/۹
۹	مردم این روستا در قید قول و قرارهای خود نیستند	۱۱/۲	۳۶/۱	۳۱/۱

بر اساس یافته های تحقیق میانگین نه گویه ها اعتماد بین شخص افراد مورد مطالعه به شرح زیر میباشد.

متغیر	تعداد	درصد
پایین (اصلاً)	۵	۱/۴
تا حدودی (متوسط)	۱۹۵	۵۴/۶
زیاد (بالا تر)	۱۵۷	۴۴
جمع	۳۵۷	۱۰۰

همانگونه که از داده های جدول فوق معلوم است اعتماد روستائیان به بیشتر در ترتیب های متوسط و تا حدودی و بالاتر قرار دارد این نشان از اعتماد نسبتاً خوب آنها به یکدیگر است.

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی..... ۱۹

گرایش روستاییان نسبت به یکدیگر

جدول شماره (۳) توزیع درصد پاسخهای افراد مورد مطالعه به گویه های گرایش روستاییان نسبت به یکدیگر

ردیف	گویه ها	زیاد	تا حدودی	اصلاً
۱	مردم تا چه حد تمایل دارند که به یکدیگر کمک کنند	۸/۵	۵۶/۶	۳۵
۲	مردم این روستا اکثراً آدمهای صادقی هستند	۵/۶	۶۶/۱	۲۸/۳
۳	مردم این روستا موقع گرفتاریها به درد آدم می خورند	۴/۱	۴۹/۷	۴۶/۲
۴	احترام همدیگر را نگه می دارند	۰	۳۲/۵	۶۷/۵
۵	افتاده و بی تکبرند	۵۴/۶	۳۶/۱	۹/۳
۶	چشم دیدن همدیگر را ندارند	۱۱/۷	۳۵	۵۳/۳
۷	بیشتر خوبیهای همدیگر را بازگو می کنند	۱۸/۳	۵۷/۱	۲۴/۶
۸	اگر دستشان برسد روی زخم آدم نمکی می پاشند	۱۲/۶	۲۴/۶	۶۲/۸

بر اساس یافته های تحقیق میانگین هشت گویه مورد مطالعه در باب گرایش روستاییان به یکدیگر (گرایش با یکدیگر بین افراد) بصورت زیر می باشد.

متغیر	تعداد	درصد
پایین (اصلاً)	۵	۱/۴
تا حدودی (متوسط)	۱۹۵	۵۴/۶
زیاد (بالا تر)	۱۵۷	۴۴
جمع	۳۵۷	۱۰۰

طبق داده های جدول فوق گرایش روستاییان به یکدیگر و یا همان انسجام بین روستاییان بیشتر در سطح تا حدودی (متوسط) و زیاد و یاریگری در بین اهالی این روستا بطور متوسط و زیاد مشاهده می شود.

میزان تعامل و نزاع در بین روستاییان

جدول شماره (۴) توزیع درصد پاسخهای افراد مورد مطالعه به گویه های تعامل و نزاع بین روستاییان

ردیف	گویه ها	زیاد	تا حدودی	اصلاً
۱	این روزها مردم بیشتر به فکر خودشان هستند و کمتر با یکدیگر رفت و آمد دارند	۴۹/۲	۴۸/۹	۱/۹
۲	در این روستا بدوبازدید (مثلاً در ایام عید) تا اندازه زیادی بین اهالی روستا وجود دارد	۳/۸	۴۸/۶	۴۷/۵
۳	در فصل کار اهالی روستا به یکدیگر کمک می کنند	۷/۲	۶۵/۵	۲۷/۳
۴	اهالی این روستا همیشه بر سر برخی از مسائل جزئی با یکدیگر بگومگو می کنند	۳/۶	۷۴/۵	۲۱/۹
۵	در این روستا نزاع و اختلافات طایفه ای وجود دارد	۶/۴	۵۰	۴۳/۶
۶	در این روستا بین اهالی اختلاف سیاسی و خطی وجود دارد	۱۵/۵	۳۱/۸	۵۲/۷

۲۵/۸	۶۷/۹	۶/۴	در این روستا مردم تا چه اندازه حاضرند در مشکلات دیگران به هم کمک کنند	۷

بر اساس یافته های تحقیق میانگین هفت گویه مورد مطالعه در رابطه با تعامل و نزاع بین روستاییان بصورت جدول زیر می باشد.

متغیر	تعداد	درصد
پایین (اصلاً)	۰	۰
تاحدودی (متوسط)	۱۳۶	۴۱/۲
زیاد (بالا تر)	۱۹۴	۵۸/۸
جمع	۳۳۰	۱۰۰

همانگونه که از داده های جدول فوق پیداست میزان تعامل و همکاری روستاییان فقدان نزاع بین آنها نسبتاً بالاست و افراد بیشتر در ترتیب های تا حدودی و متوسط به سمت بالاتر متمرکز هستند و این نشان از تعامل نسبتاً خوب آنها به یکدیگر است و در گویه های مربوط به نزاع، افراد بیشتر نر سطوح اصلاً و پایین قرار دارد، بنابراین نزاع بین اهالی دیده نمی شود.

آزمون فرضیه شماره ۱ بررسی تأثیر بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد به مسئولین مربوطه اولین فرضیه ای که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت این بود که «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد به دولت رابطه معناداری وجود دارد.» که جهت آزمون فرضیه فوق با توجه به متغیرهای تحقیق، ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکوئر دو متغیره و سپس برای شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاوبی (برای تعیین همبستگی بین دو متغیر رتبه ای) استفاده شد.

جدول شماره (۵) توزیع فراوانی بر حسب عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد به دولت

جمع	عملکرد طرحهای توسعه روستایی			آزمون فرضیه	
	زیاد (بالا)	متوسط (تاحدودی)	کم (پایین)	کم (پایین)	میزان اعتماد به دولت
۵	۴	۰	۱	کم (پایین)	میزان اعتماد به دولت
۱۶۸	۱۵	۸۵	۶۸	متوسط (تاحدودی)	
۱۴۱	۳۲	۵۴	۵۵	زیاد (بالا)	
۳۱۴	۵۱	۱۳۹	۱۲۴	جمع	

$$X^2 = 27/06$$

$$df = 4$$

$$Sig = 0/37$$

$$Kendall's\ tau-B = 0/05$$

با استناد به نتایج جدول فوق و همچنین مقدار $X^2 = 27/06$ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد به دولت وجود دارد با توجه به این نتیجه، فرض

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرحهای توسعه روستایی..... ۲۱

H_1 مبنی بر معنی داری این رابطه قبول و در مقابل فرض H_0 تحقیق مبنی بر معنی داری آماری این رابطه تأیید نمی شود. بنابراین، میزان اعتماد به دولت و به تعبیری میزان اعتماد از دولت بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر معناداری دارد. پس می توان نتیجه گرفت فرضیه «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد به دولت رابطه معناداری وجود دارد». در تأیید نتیجه حاصله اطلاعات بدست آمده از روش کیفی که با اهالی روستا صورت گرفت همین موضوع را به اثبات رساند که اعتماد به مسوولین بیشتر در سطح متوسط قرار داشته و بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر دارد.

آزمون فرضیه ۲ بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی رابطه معناداری وجود دارد. دومین فرضیه ای که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت این بود که «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی رابطه معناداری وجود دارد.» که جهت آزمون فرضیه فوق با توجه به متغیرهای تحقیق، ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکوتر دو متغیره و سپس برای شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاوبی (برای تعیین همبستگی بین دو متغیر رتبه ای) استفاده شد.

جدول شماره (۶) توزیع فراوانی برحسب عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی

جمع	عملکرد طرحهای توسعه روستایی			آزمون فرضیه	
	زیاد(بالا)	متوسط(تاحدودی)	کم(پایین)	کم(پایین)	میزان اعتماد بین شخصی
۱۰	۰	۰	۱۰	کم(پایین)	
۲۲۱	۲۱	۱۱۱	۸۹	متوسط(تاحدودی)	
۹۲	۳۰	۲۸	۳۴	زیاد(بالا)	
۳۲۳	۵۱	۱۳۹	۱۳۳	جمع	

$X^2=۴۲/۷۹$ $df=۴$ $Sig=۰/۰۱$ Kendall's tau-B= $۰/۱۹$

با استناد به نتایج جدول فوق و همچنین مقدار $X^2=۴۲/۷۹$ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی با احتمال $۰/۹۹$ و سطح خطای کمتر از $۰/۰۱$ وجود دارد با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی داری این رابطه قبول و در مقابل فرض H_0 تحقیق مبنی بر معنی داری آماری این رابطه تأیید نمی شود. از سوی دیگر مقدار ضریب همبستگی کندال تاوبی $۰/۱۹$ نیز موید همبستگی ضعیف و همزمان دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی است. بنابراین، میزان اعتماد بین شخصی و به تعبیری

میزان اعتماد بین شخصی بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر معناداری دارد. پس می توان نتیجه گرفت فرضیه «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی رابطه معناداری وجود دارد». در تأیید نتیجه حاصله اطلاعات بدست آمده از روش کیفی که با اهالی روستا صورت گرفت همین موضوع را به اثبات رساند که اعتماد بین شخصی بیشتر در سطح بالاتر قرار داشته و بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر دارد.

آزمون فرضیه ۳ «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد». سومین فرضیه ای که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت این بود که «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد». که جهت آزمون فرضیه فوق با توجه به متغیرهای تحقیق، ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکور دو متغیره و سپس برای شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاویی (برای تعیین همبستگی بین دو متغیر رتبه ای) استفاده شد.

جدول شماره (۷) توزیع فراوانی بر حسب عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد اجتماعی

جمع	عملکرد طرحهای توسعه روستایی			آزمون فرضیه	
	زیاد(بالا)	متوسط(تاحدودی)	کم(پایین)	کم(پایین)	میزان اعتماد اجتماعی
۰	۰	۰	۰	کم(پایین)	میزان اعتماد اجتماعی
۱۳۶	۱۸	۷۸	۴۰	متوسط(تاحدودی)	
۱۸۷	۳۳	۶۱	۹۳	زیاد(بالا)	
۳۲۳	۵۱	۱۳۹	۱۳۳	جمع	
	$X^2=۲۰/۰۵$	$df=۲$	$Sig=۰/۰۱$	$Kendall's\ tau-B=-۰/۱۲$	

با استناد به نتایج جدول فوق و همچنین مقدار $X^2=۲۰/۰۵$ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد بین شخصی با احتمال $۰/۹۹$ و سطح خطای کمتر از $۰/۰۱$ وجود دارد با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی داری این رابطه قبول و در مقابل فرض H_0 تحقیق مبنی بر معنی داری آماری این رابطه تأیید نمی شود. از سوی دیگر مقدار ضریب همبستگی کندال تاویی $-۰/۱۲$ نیز موید همبستگی متوسط و همزمان دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد اجتماعی است. بنابراین، میزان اعتماد اجتماعی و به تعبیری میزان اعتماد اجتماعی بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر معناداری دارد. پس می توان نتیجه گرفت فرضیه «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معناداری

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی..... ۲۳

وجود دارد». در تأیید نتیجه حاصله اطلاعات بدست آمده از روش کیفی که با اهالی روستا صورت گرفت همین موضوع را به اثبات رساند که اعتماد اجتماعی بیشتر در سطح بالاتر قرار داشته و بر عملکرد طرح‌های توسعه روستایی تأثیر دارد.

آزمون فرضیه ۴ بین عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان گرایش روستاییان به یارگیری رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دیگری که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت این بود که «بین عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان یارگیری رابطه معناداری وجود دارد». که جهت آزمون فرضیه فوق با توجه به متغیرهای تحقیق، ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکوئر دو متغیره و سپس برای شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاویبی (برای تعیین همبستگی بین دو متغیر رتبه ای) استفاده شد.

جدول شماره (۸) توزیع فراوانی برحسب عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان یارگیری

جمع	عملکرد طرح‌های توسعه روستایی			آزمون فرضیه	
	زیاد(بالا)	متوسط (تاحدودی)	کم (پایین)	کم (پایین)	میزان یارگیری
۰	۰	۰	۰	کم (پایین)	میزان یارگیری
۱۳۶	۳۴	۸۹	۱۳	متوسط (تاحدودی)	
۱۹۴	۸۰	۱۰۶	۸	زیاد(بالا)	
۳۳۰	۱۱۴	۱۹۵	۲۱	جمع	

$X^2=11/39$ $df=2$ $Sig=0/03$ Kendall's tau-B=0/18

با استناد به نتایج جدول فوق و همچنین مقدار $X^2=11/39$ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان یارگیری وجود ندارد. فرض H_1 مبنی بر معنی داری این رابطه رد و در مقابل فرض H_0 تحقیق مبنی بر عدم معنی داری آماری این رابطه تأیید می شود. پس می توان نتیجه گرفت فرضیه «بین عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان یارگیری رابطه معناداری وجود دارد» رد شده است. در تأیید نتیجه حاصله اطلاعات بدست آمده از روش کیفی که با اهالی روستا صورت گرفت همین موضوع را به اثبات رساند که یارگیری بیشتر در سطح پایین تر قرار داشته است.

آزمون فرضیه ۵ بین عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه دیگری که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت این بود که «بین عملکرد طرح‌های توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد». که جهت آزمون فرضیه فوق

۲۴..... پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸

با توجه به متغیرهای تحقیق، ابتدا برای تعیین وجود رابطه از آزمون کای اسکوئر دو متغیره و سپس برای شدت رابطه از ضریب همبستگی کندال تاوبی (برای تعیین همبستگی بین دو متغیر رتبه ای) استفاده شد.

جدول شماره (۹) توزیع فراوانی بر حسب عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی

جمع	عملکرد طرحهای توسعه روستایی			آزمون فرضیه	
	زیاد(بالا)	متوسط(تاحدودی)	کم(پایین)		
۱۰	۰	۱۰	۰	کم(پایین)	میزان روابط اجتماعی
۲۲۱	۶۳	۱۲۶	۳۲	متوسط(تاحدودی)	
۹۲	۱۹	۳۷	۳۶	زیاد(بالا)	
۳۲۳	۸۲	۱۷۳	۶۸	جمع	

$$X^2=22/69$$

$$df=4$$

$$Sig=0/05$$

$$Kendall's\ tau-B=0/177$$

با استناد به نتایج جدول فوق و همچنین مقدار $X^2=22/69$ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی با احتمال $0/99$ و سطح خطای کمتر از $0/01$ وجود دارد با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی داری این رابطه قبول و در مقابل فرض H_0 تحقیق مبنی بر معنی داری آماری این رابطه تأیید نمی شود. از سوی دیگر مقدار ضریب همبستگی کندال تاوبی $0/177$ نیز موید همبستگی متوسط و همزمان دو متغیر عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی است. بنابراین، میزان روابط اجتماعی و به تعبیری میزان روابط اجتماعی بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر معناداری دارد. پس می توان نتیجه گرفت فرضیه «بین عملکرد طرحهای توسعه روستایی و میزان روابط اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد». در تأیید نتیجه حاصله اطلاعات بدست آمده از روش کیفی که با اهالی روستا صورت گرفت همین موضوع را به اثبات رساند که روابط اجتماعی بیشتر در سطح بالاتر قرار داشته و بر عملکرد طرحهای توسعه روستایی تأثیر دارد.

نتیجه گیری

اهم نتایج توصیفی تحقیق که در غالب جداول دو بعدی (مقایسه ای) آورده شده مشتمل بر

نتایج زیر است :

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی.....۲۵

- ۱- اکثریت پاسخ‌گویان جامعه مورد مطالعه در گروه سنی کمتر از ۲۰ سال و بین ۲۰ - ۳۰ سال قرار داشته، میزان تحصیلات آنان بیشتر در سطح راهنمایی و دبیرستان و بالاتر بوده، تعداد پاسخگویان مرد بیشتر از زن می‌باشد و بسیاری از افراد دارای شغل آزاد و کشاورز و دامدار بوده اند
- ۲- اعتماد اجتماعی بیشتر از نوع اعتماد بین فردی (درون گروهی) بوده و اعتماد به دولت (برون گروهی) در سطح پایینی قرار داشته است.
- ۳- انسجام اجتماعی قوی بین اهالی روستاها دیده شد که این مولفه به دلیل تعامل بالا و نزاع کمتر تشدید یافته است، میزان یاریگری افراد در سطح پایینی قرار گرفته بود.
- ۴- مشارکت اجتماعی اهالی در سطح متوسط قرار داشته است.
- ۵- از نظر میزان عملکرد طرحها در این دهستان می‌توان گفت که عملکرد طرحها موفق بوده است.

از آنجائیکه عملکرد کرد طرح‌های توسعه روستایی از عوامل متعدد متاثر است و خود نیز نتایج زیادی را در جامعه به وجود می‌آورد، نمی‌توان تنها یک یا دو عامل را بعنوان عوامل مرتبط با آن معرفی کرد و بر اساس آن نتیجه‌گیری نمود. بنابراین تحقیق حاضر با توجه به نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد طرح‌های توسعه روستایی سعی کرده است ارتباط اجزاء و عناصر مختلف سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی را با عملکرد طرح‌های توسعه روستایی سنجش قرار دهد، تا از این طریق بتواند با مشخص کردن یکی از عوامل مرتبط با عملکرد طرح‌های توسعه روستایی، در ترسیم راه‌های بهبود عملکرد طرح‌های توسعه روستایی نقش ایفا کند.

قلمرو تحقیق دهستان میدان‌چای از توابع شهرستان تبریز واقع در استان آذربایجان شرقی است . نتایج بدست آمده از این تحقیق را میتوان به شکل زیر جمع بندی کرد :

از میان متغیرهای تحقیق اعتماد روستائیان به یکدیگر، تعامل و نزاع در بین روستائیان و تحصیلات، بدون در نظر گرفتن تاثیر همزمان دیگر متغیرها، رابطه معناداری با عملکرد طرح‌های توسعه روستایی نشان داد

-هرچه اعتماد اجتماعی روستائیان بالاتر باشد، عملکرد طرح‌های توسعه روستایی نیز بالاتر خواهد رفت.

۲۶..... پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸

- هرچه اعتماد اجتماعی روستائیان به یکدیگر بالاتر باشد، عملکرد طرحهای توسعه روستایی نیز بالاتر خواهدرفت.

- هرچه انسجام اجتماعی روستائیان بالاتر باشد، عملکرد طرحهای توسعه روستایی نیز بالاتر خواهدرفت.

- هرچه انسجام اجتماعی روستائیان با یکدیگر بالاتر و نزاع در میان آنان پائین تر باشد، عملکرد طرحهای توسعه روستایی نیز بالاتر خواهدرفت.

- هرچه سرمایه اجتماعی روستائیان بالاتر باشد، عملکرد طرحهای توسعه روستایی نیز بالاتر خواهدرفت

- هرچه تحصیلات افراد بالاتر باشد، عملکرد طرحهای توسعه روستایی نیز بالاتر خواهدرفت.

پیشنادهای عملی

با توجه به موضوع تحقیق که مربوط به اعتماد و مشارکت مردم در طرحهای توسعه روستایی در دهستان میدان چای از توابع بخش مرکزی تبریز می باشد. پیشنهادات خاص و عملی در رابطه با حوزه مورد تحقیق بصورت زیر ارائه می گردد. تا راهگشای عمران و آبادی منطقه خصوصاً دهستان مذکور شود و همچنین ارگانها و سازمانهای مرتبط با امر توسعه روستایی در این موارد برنامه ریزی نمایند.

- کمک به ترویج فرهنگ اعتماد به نفس و خودباوری در میان مردم روستا با ایجاد برنامه های توسعه روستایی

- برنامه ریزی جهت توسعه صنعت گردشگری در منطقه بواسطه برخورداری از موقعیت جغرافیایی خاص آن

- احداث و ایجاد زیرساختهای لازم جهت توسعه صنایع روستایی و تبدیلی علی الخصوص صنایع لبنیات و آب معدنی جهت افزایش درآمد مردم و کاهش بیکاری

- توزیع اطلاعات بطور یکسان در بین روستاییان و کشاورزان منطقه از طریق نشریات، برنامه های رادیو . تلویزیون با گویش محلی به زبان محلی با هدف جلب اعتماد افراد به همدیگر و به مسئولین دولتی، تأکید برشاخص اعتماد اجتماعی.

- تشکیل کلاسهای ترویجی بطور مستقیم در روستا (از طریق بازدید، پخش فیلم و...) جهت آموزشهای انفرادی و گروهی ، توسط شرکت ترویجی - خصوصی که بودجه مورد نیازشان از

نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی.....۲۷

طرف جهاد کشاورزی منطقه تأمین گردد، این امر علاوه بر ارتقاء سطح آگاهی‌های روستاییان باعث افزایش اعتماد اجتماعی در بین آنها می‌شود.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی، افسانه کمالی (۱۳۸۳). "اعتماد، اجتماع و جنسیت (بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس)". **مجله ی جامعه شناسی**، دوره ی پنجم، شماره ی دو، ناشر: انجمن جامعه شناسی ایران.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). بررسی رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستاییان در نواحی روستایی شهرستان کاشان. **فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه**. سال نهم، شماره ۳۶.
- ازکیا، مصطفی و فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۳). سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکلهای تولیدی. **مجله جامعه شناسی ایران**، دوره پنجم، شماره ۴.
- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۱). **جامعه شناسی توسعه**. تهران: نشر کلمه، چاپ چهارم
- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۴). **مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی**. تهران: نشر اطلاعات،
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۶). **توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران**. تهران: نشر نی،
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴). **جامعه شناسی توسعه**. تهران: نشر کیهان،
- چلبی، مسعود، (۱۳۷۵) **جامعه شناسی نظم**. تهران: نشر نی،
- چلبی، مسعود، (۱۳۸۱) **بررسی تجربی نظام شخصیت در ایران**. تهران: نشر پژوهشی فرهنگ،
- چلبی، مسعود (۱۳۷۲). «وفاق اجتماعی» **نامه علوم اجتماعی**. دانشگاه تهران، شماره ۳.
- چلبی، مسعود، مهدی امیرکافی (۱۳۸۳). "تحلیل چندسطحی انزوای اجتماعی". **مجله ی جامعه شناسی**، دوره ی پنجم، شماره دو، ناشر: انجمن جامعه شناسی ایران.
- چلبی، مسعود، منصوره اعظم آزاده (۱۳۷۹). "فقدان تناسب در ابعاد پایگاه اجتماعی و پیامدهای روانی و اجتماعی آن". **نامه ی علوم اجتماعی**، شماره ۱۶، ناشر: دانشکده ی علوم اجتماعی دانشکده ی تهران.
- قلی‌نیا، محمدجواد، و غلامرضایی، سعید، (۱۳۷۷). **مشارکت مردمی در توسعه روستایی برنامه کار FAO**. تهران: انتشارات وزارت جهاد کشاورزی، دفتر مطالعات و بررسیها.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷). **بنیادهای نظریه اجتماعی**. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی،
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). **شناسنامه آبادی های کشور**. تهران: انتشارات مرکز آمار ایران،
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۶۹). **بررسی زمینه های مشارکتی روستاییان و ارتباط آن با ترویج کشاورزی**. تهران: معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد سازندگی،
- مهندسین مشاور DHV از هلند (۱۳۷۵). **رهنمودهایی بر برنامه ریزی مراکز روستایی**. جهاد سازندگی.
- مسیرا، آرپی، (۱۳۶۶). **توسعه روستایی، مسائل و مشکلات**.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۰). "بیگانگی (مفهوم سازی و گروه بندی تئوریک در حوزه های جامعه شناسی و روان شناسی)". **نامه ی علوم اجتماعی**، شماره ۲، جلد دوم، ناشر: دانشکده ی علوم اجتماعی دانشکده ی تهران.